

ק"ז.

שהנביאים תקנוהו על כל פרק ופרק ועל כל צרה, ופרק ופרק היינו הרגלים וכמו שפירש רשב"ם, וכיצד שייך לחלק ביניהם, שעל כל צרה הוא דאורייתא ועל כל פרק הוא דרבנן. ובחידושי מרן רי"ז הלוי (חנוכה שם) ביאר דברי המגיד משנה שיש שני דינים בהלל, א. דין שירה, שנלמד מהפסוק שהביא הראב"ד, 'השיר יהיה לכם', וזהו כמו ההלל הנאמר בליל פסח, והוא מדברי קבלה. ב. דין קריאת הלל, שאינו בתורת שירה, והוא מדברי סופרים, לפי שאינו כלול בדין שירה של הלל. ולפי זה ביאר, שכיון שפירשו רש"י ורשב"ם שעל כל צרה וצרה הכוונה לחנוכה, א"כ י"ל שבסוגייתנו הכל מדברי סופרים, ולא מצינו הלל מדין שירה אלא הלל בלילי פסח ובדומה לזה בלבד.

ז. על כל צרה שלא תבא על הצבור פירשו רש"י ורשב"ם שכוונת הגמרא על זמנים שבאו בהם צרות על הצבור, והלשון 'לא תבא' הוא לשון טובה. אבל הבן יהוידע פירש שהכוונה היא, שאם כלל ישראל אומרים הלל, היא זה זכות שלא תבא צרה על הצבור.

ח. אפשר ישראל שחטו את פסחיהם וכו' ולא אמרו שירה רש"י לעיל (צה): פירש, שכיון שהוא דבר מצוה הרי הוא טעון הלל. והרמב"ן (ספר המצוות שורש א') הוכיח מכאן שהלל היא מצוה דאורייתא, שאם אינה אלא מדרבנן, מדוע תמהו אפשר ישראל וכו', הרי יתכן שרק דוד או בית דין שאחריו תקנוהו, אלא מוכח שהיה פשוט לגמרא שמן התורה צריך לאומרו, ופירש שנלמד מהפסוק 'וביום שמחתכם ובמועדיכם וכו' [צע"ק לדבריו מדוע לא הביאה הגמרא פסוק זה בסוגייתנו, ואולי רק מכח הסברא אנו דורשים הפסוק לענין זה, וכיון שהכל מיוסד על הסברא הביאה הגמרא רק את הסברא ולא את הפסוק שאין ממנו הוכחה גמורה].

ט. דבר אחר פסלו של מיכה עומד בבכי ישראל אומרים את ההלל פירש רשב"ם, שישראל אומרים 'כמוהם יהיו עושיהם' בתמייה וכו'. ולכאורה תמוה, הרי ודאי יכולים אנו לקלל עובדי עבודה זרה, ומיהי התמייה. ובהערות להגרי"ש כתב, שכיון שעברו ישראל את הירדן נעשו ערבים זה לזה, ואם כן אם קילל את עובדי העבודה זרה נמצא שהקללה תהא גם על עצמם. ולפי זה מתורצת גם קושיית המהרש"א, שהקשה שגם בים סוף היה עמהם פסל מיכה, וכיצד יכלו לומר אז הלל. ולפי דבריו מיושב, שבים סוף עדיין לא היו ערבים זה לזה, ואין הקללה חלה על כלל ישראל.

והמהרש"א תירץ שבים היה הפסל בסתר, ובימי דוד היה כבר מפורסם.

המשך בעמוד הבא

א. הללוי-ה וכו' אחת הן פירש רשב"ם, תיבה אחת היא כמו הילול, כגון תחתיה וכו'. והקשה המהרש"א, מדוע צריכה הגמרא לפרש שהסובר אחת היא, הפירוש של הללויה כמו הלולים הרבה. ולכך פירש המהרש"א שבין למאן דאמר אחת ובין להחולק שהם שתיים, מכל מקום 'יה' הוא שמו של הקב"ה, אלא שאם אחת היא, הרי הוא מצורף לשם האדם, ונעשה כולו חול. ולגבי הללויה אי אפשר לפרש כן, ולכך צריך לפרש שהכוונה להלולים הרבה.

ב. הללוי-ה וכו' אחת הן כתב הט"ז (אה"ע קכ"ט שמות האנשים, עמינדב) שאם אחת היא הרי כולה חול. ובשו"ת התשב"ץ דייק מדברי רב, ש'ידידיה' נחלק לשנים, לפיכך ידיד חול ו'יה' קודש, ואם היה אחת, היה כולו חול, אף שנקראים בשם הקב"ה, ונמחקים.

ג. הלל זה מי אמרו הרמב"ם בספר המצוות (שורש א') הקשה על הבה"ג שמנה מצות קריאת ההלל במנין המצוות, שהלא דוד המלך שבח בו את הקב"ה, ואין שייך לומר שמצוה זו נאמרה כבר למשה מסיני. והרמב"ן שם כתב ליישב, שבסוגייתנו מבואר שיש תנאים הסוברים שמשה רבנו אמר את ההלל, וביאר שמה שאמרו חכמים בברייתא נביאים שביניהם אמרוהו, הכוונה לדור שיצא ממצרים, אלא שלא קבעוהו על צרת פרעה, אלא על כל פרק וצרה תקנוהו, ומוכנים דברי הבה"ג שההלל מסיני.

ד. אלעזר בני אומר משה וישראל אמרוהו כתב המהרש"א, שאף שאמרו אז גם שירת הים, מכל מקום אמרו גם הלל, שתוקן לכלל ישראל על כל פרק ופרק וכו'.

ה. משה וישראל אמרוהו הקשה המהרש"א כיצד אמר 'בית אהרן', והלא עדיין לא ניתנה הכהונה לאהרן. והמהרש"א לשיטתו בסנהדרין (ז) שהקשה על דרשת הגמרא על הפסוק 'אם יהרג במקדש ה' כהן ונביא, כהן זה אהרן, שהרי בזמן חטא העגל עדיין לא ניתנה לו הכהונה. אבל החזו"א (או"ח קכ"ה) נקט שמעולם בית אהרן היה עתיד לכהונה, ורק עבודת הלויים היתה צריכה להיות בבכורים והפסידה בחטא העגל, ולפי זה מיושב גם כאן.

ו. נביאים תקנוהו כתב הרמב"ם (חנוכה פ"ג ה"ו) שאמירת ההלל היא מדרבנן, והשיג עליו הראב"ד שיש בה עשה מדברי קבלה שנאמר 'השיר יהיה לכם'. וכתב המגיד משנה, שהנביאים תקנו לומר הלל על כל צרה שנגאלין ממנה, אבל לאמרו בימים קבועים, אינו אלא מדבריהם. ולכאורה קשה, שהרי בסוגייתנו אמרו

מראי מקומות מפעל עמוד וחזרה

מראי מקומות - פסחים

ק"ז. (המשך)

יג. אמר מילתא דבדיחותא הפני יהושע בתחילת הקדמתו למסכת כתובות, תמה בזה וכי היה אומר להם מילתא דבדיחותא במילי דעלמא, והלא אמרו אין שכינה שורה אלא מתוך שמחה של מצוה, וכן לדבר הלכה, ועל זה אמרו שפותחין במלתא דבדיחותא, ועל כרחק אין המילתא דבדיחותא במילי דעלמא. וכתב שיתכן לפרש באחת משתי דרכים: א. שהיה אומר מילי דבדיחותא בדברי תורה, כגון דבר של שמחה אף שלא היה אליבא דהלכתא, אלא לשמח את הלב ולחדד התלמידים. ב. שמילי דבדיחותא היינו מילי דאגדתא, שעיי"ז נפתחין לבבות התלמידים, כמו שאמרו (יומא עה. ועוד) אגדה מושכת לבו של אדם לדברי תורה.

י. כל שירות שאמר דוד.. כנגד עצמו.. כנגד ציבור כתב המהרש"א, שכל שירות אינו בדוקא, שיש הרבה שאינם מתפרשים אלא כנגד ציבור, והרבה מפורשים כנגד עצמו, אלא שנחלקו במה שנאמר בלשון סתמא.

יא. ניצוח וניגון לעתיד לבוא כתב רשב"ם שאינו יודע כיצד משמע מלשון זו שמדובר על עתיד לבא, אלא שכך היה מקובל להם שמדובר על העתיד לבוא. והמהרש"א כתב, שניצוח הוא מלשון 'נצח', ובעירובין (טז) אמרו שלשון 'נצח' אין לו הפסק עולמית, ולכך פירשו שמדובר על לעתיד לבא.

יב. ואי בעית אימא הא והא ברבה כתב בלמנצח לדוד שרבה לאו דוקא, לפי שגם בתלמיד שייך החילוק בין לפני שפתח לאחר שפתח.